

Selen Akses
İKV Kıdemli Uzmanı

SERBEST TİCARET ANLAŞMALARINI İLE ŞİRKETLERE YENİ PAZAR İMKÂN LARI

Geçtiğimiz son yirmi yıl içinde, Dünya Ticaret Örgütü nezdinde ticaretin serbestleştirilmesi için yürütülen çok taraflı ticaret müzakerelerinin yavaşlaması sonucunda, ülkeler ikili veya bölgesel serbest ticaret anlaşmalarına odaklanmaya başladılar. 31 Ocak 2014 itibarıyla, Dünya Ticaret Örgütü'ne bildirilen bölgesel ticaret anlaşmaları sayısı toplamda 583'e ulaşmış, bunların 377'si ise günümüzde yürürlüğe girmiş durumdadır. Son dönemde önemli artış kaydeden serbest ticaret anlaşmaları ile dünya ticaret sistemi bir bakıma yeniden şekilleniyor. Bunun yanı sıra, geçtiğimiz son birkaç yılda "yeni nesil" olarak adlandırılan serbest ticaret anlaşmaları ortaya çıktı. Bu anlaşmaların özelliği ise, kapsamının mallar ile sınırlı kalmayıp hizmetler, yatırım, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları ve standardizasyon gibi birçok konuyu ele almaları. Bu anlaşmalar ile gümrük tarifelerinin ve kotaların düşürülmesi veya kaldırılmasının ötesinde, zamanla ortaya çıkan yeni tarife dışı engellerin kaldırılması da amaçlanıyor. Böylelikle bu anlaşmalara taraf olan ülkelerin şirketleri için yeni pazarlara erişim fırsatı sağlanıyor. Kuşkusuz bu anlaşmalar başta KOBİ'ler olmak üzere şirketlerin dış pazarlara açılmalarında önemli kolaylıklar sunuyorlar.

Serbest ticaret anlaşmaları, taraflar arasında

gümrük vergilerinin düşürülmesini veya kaldırmasını sağlayarak, şirketlerin gümrük vergilerinden tasarruf etmelerine imkân sağlıyor. Bu alanda kaydedilen avantajları en iyi şekilde yansıtan örnek ise Avrupa Birliği'nin Güney Kore ile akdettiği serbest ticaret anlaşmasıdır. Söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle birlikte kaldırılan gümrük vergileriyle, AB ihracatlarından yılda yaklaşık 1,6 milyar avro değerinde tasarruf edilmesi bekleniyor. Nitekim söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren geçen dokuz aylık süre zarfında, AB şirketlerinin 350 milyon avro değerinde kazanç elde ettikleri tespit edildi. Gümrük vergilerinin düşürülmesi ve kaldırılmasından esasında, büyük şirketlerden ziyade, kâr marjları düşük olan KOBİ'ler daha çok faydalanıyorlar. Ayrıca gümrük tarifelerinin yüksek olduğu sektörlerde bunların düşürülmesi ya da kaldırılması daha fazla etki yaratıyor. Hatta bazı durumlarda şirketlerin ilk defa yurtdışına açılmaları bile sağlanabiliyor. Tüm bunların yanı sıra, gümrük tarifelerinin düşürülmesi ve kaldırılması ihracatçılar için olduğu kadar ithalatçılar için de önemli avantajlar sağlıyor. Şöyle ki, ithalatçılar, üretim sürecinde kullanılan ham maddeleri ve parçaları daha ucuz maliyet ile elde edebiliyorlar.

Taraflar arasında ticaret konusu olan ürünlere uygulanan gümrük vergilerinin düşürülmesi veya

kaldırılmasıyla bazı sektörlerin daha fazla rekabet baskısına maruz kalmaları durumu ortaya çıkabiliyor. Bu durumu önlemek için ise, ilgili anlaşmanın müzakere sürecinde, hassas olarak nitelendirilebilecek sektörlerin tespit edilip, söz konusu sektörlerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, bazı ürünler için gümrük vergilerinin kademeli olarak düşürülmesi ya da kaldırılması uygulamasına geçilmesi önem teşkil ediyor. Avrupa Birliği ve Güney Kore arasında akdedilen serbest ticaret anlaşması örneğini tekrar ele alırsak; söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girmesini takip eden beş yıl içinde sanayi ve tarım ürünlerine uygulanan gümrük vergilerinin yüzde 98 oranında kaldırılması ve uzun vadede de tamamen bertaraf edilmesi öngörülmüyor. Ancak yerli üreticilerin rekabet gücünü korumak için sanayi ve tarım ürünlerindeki gümrük vergilerinin kaldırılmasında bir geçiş süresi de tanınmış, hatta bazı tarım ürünleri için geçerli olacak şekilde gümrük vergilerinin kaldırılmaması taraflarca kabul edilmiştir.

Günümüzdeki yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları kapsamında, taraflar arasında hizmet alanında ticareti artırmak amacıyla hizmet ticaretinin serbestleştirilmesinin yolunun açılmasına büyük önem veriliyor. Bu kapsamda, tarafların şirketleri için hizmet pazarlarına erişimin kolaylaştırılmasına yönelik önlemler alınıyor ve diğer tarafa hizmet sağlayanlar için çeşitli kolaylıklar sağlanıyor. Örneğin, diğer ülkede şirkete şube açmada ve hizmet sağlayıcılara yönelik vizede kolaylıklar tanınabiliyor. Serbest ticaret anlaşmasının hizmet sektörünü de kapsamaması ile özellikle muhasebe, mühendislik, telekomünikasyon, nakliye, inşaat, mali ve finansal hizmetler ve danışmanlık hizmetleri alanında çalışan şirketlere yeni pazarlara erişme

imkânları sağlanıyor.

Serbest ticaret anlaşmalarında kamu ihalelerine ilişkin hükümlere yer verilmesi sonucunda şirketlerin üçüncü ülkelerin açtıkları kamu ihalelerine de katılmalarına, hatta yerel şirketler ile eşit şartlar altında ihalelere katılma imkânı doğuyor. Bu ihale alımları esasında altyapı inşaatı ve danışmanlık hizmetleri alanlarında çalışan KOBİ'ler için önemli fırsatlar yaratmış oluyor.

Yeni nesil olarak adlandırılan serbest ticaret anlaşmalarına, giderek, yatırım ve fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin hükümler de ekleniyor. Anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında yatırımları teşvik etmek adına, tarafların yatırımcıları için daha şeffaf ve güvenli yatırım ortamı sağlamasına yönelik girişimlerde bulunuluyor. Nitekim yatırımcılar için yasal belirliliğin sağlanması büyük önem teşkil ediyor. Serbest ticaret anlaşmaları çerçevesinde, yatırımcıların yanı sıra, fikri mülkiyet haklarının (patent, telif, marka, coğrafi işaretli ve ticari sırlar) korunması da hedefleniyor. Anlaşma kapsamında fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi özellikle fikri mülkiyet haklarının ihlal durumları ile karşı karşıya kalan şirketler için hayati önem taşıyor.

Bu yeni nesil serbest ticaret anlaşmaları kapsamında, özellikle bazı sektörlerde karşılaşılan tarife dışı engellerin kaldırılmasına ilişkin önlemler de alınıyor. Örneğin Avrupa Birliği ve Güney Kore arasındaki serbest ticaret anlaşmalarında Avrupalı yetkililer, Güney Kore'nin otomotiv sektörü alanında karşılaştıkları tarife

dışı engellere karşı hükümler belirleyerek, söz konusu pazara erişimin kolaylaştırılmasını hedeflemişlerdi. Bilindiği üzere, iki tarafta da otomotiv sektörünün, uygulanan sayısız teknik standartlar ve tarife dışı engeller nedeniyle en çok korunan sektörlerden biri olması sonucunda, tarifelerin ve tarife dışı engellerin kaldırılmasına yönelik önemli adımlar atılmıştı. Nitekim söz konusu anlaşmanın ikinci yıldönümü vesilesiyle açıklanan son istatistikî verilere göre ise, 2011 ve 2012 yılları arasında Avrupa Birliği'nin Güney Kore'ye otomobil ihracatı yüzde 27,7 oranında artarak 2,5 milyar avroya ulaşırken, Güney Kore'den ithalat artış oranının yüzde 14,9 ile sınırlı kaldığı gözlemlendi.

Başta KOBİ'ler olmak üzere şirketler, yurtdışındaki pazarlara ulaşmaya çalıştıklarında birçok tarife dışı engeller ile karşılaşılıyorlar. Şöyle ki, dünya çapında gümrük tarifelerinin önemli ölçüde düşürülmesi sonucunda, ülkelerin ithalatı sınırlamak amacıyla yeni tarife dışı engeller geliştirdikleri dikkat çekiyor. Ticaret önündeki bu engellerden büyük şirketlerden ziyade, en çok KOBİ'lerin etkilendikleri bir gerçektir. KOBİ'ler büyük şirketlere göre bu engellerin önüne geçecek kaynağa ve kapasiteye her zaman sahip olmayabiliyorlar. Bu bağlamda, serbest ticaret anlaşmaları, özellikle sınırda karşılaşılan ve gereksiz olarak değerlendirilebileceğimiz ek masrafların azaltılmasını ve gecikmelere yol açan ek prosedürlerin önüne geçilmesi açısından önemli bir araç olarak kullanılabilir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın yaptığı çalışmalar sonunda, ortalama bir gümrük işleminin 20 ila 30 makama muhatap olarak ve yaklaşık 40 belgeye ve 200'e yakın veri bilgi girişi işlemine tabi tutulma durumları ile karşılaşılabileceği ve bu işlemlerden 30'unun en azından 30 kez tekrarlandığı saptandı. Tüm bu aksaklıkların önüne geçilmesi, özellikle tam zamanında üretim yapan şirketler için hayati önem taşıyor.

Serbest ticaret anlaşmalarının kapsamının geniş tutulması, tarafların şirketlerinin yeni pazarlara erişimlerini kolaylaştırarak, şirketlerin yeni müşteriler kazanmalarını ve yurtdışındaki pazarlarda konumlarının güçlendirilmesini de sağlıyor. Şirketlerin ve özellikle KOBİ'lerin yurtdışı pazarlara açılmaları-

nın teşvik edilmesi, onlara üretim kapasitelerini geliştirmelerinin yanı sıra çeşitlendirme imkânını da doğuracaktır.

Tüm bu gelişmelerden azami fayda sağlanabilmesi için, serbest ticaret anlaşmalarının yakından izlenmesi, hazırlık aşamasından uygulanmasına kadar sürece dâhil olunması, şirketler açısından büyük önem taşıyor. Serbest ticaret anlaşmalarında, taraflar arasındaki ticarete yer alan ürünlerin bu tercihli rejimden yararlanmaları hususu esasında menşe kurallarına dayalıdır. Bu nedenle, menşe kurallarının iyi tespit edilmesi gerekiyor. Ayrıca şirketler her yapılan uluslararası işlemde hangi anlaşmanın yürürlükte olduğu bilgisine sahip olmalıdırlar.

Şirketlerin söz konusu anlaşmaların sağladığı faydalardan tam olarak yararlanabilmeleri için bu fırsatlar hakkında hükümetleri tarafından iyi bilgilendirilmeleri şarttır. Örneğin Avrupa Birliği ve Güney Kore arasında yürürlükte olan serbest ticaret anlaşmasına ilişkin Avrupa Komisyonu, şirketlerin anlaşmanın kapsamı ve bu anlaşmadan nasıl yararlanacakları hakkında basit dilde ve kısaca anlatılan rehberler yayımladı. Şimdi de, Avrupa Komisyonu benzer çalışmaları Avrupa Birliği ve ABD arasında müzakere edilen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı için hazırlıyor. Geçtiğimiz aylarda, Avrupa Komisyonu, transatlantik anlaşmanın KOBİ'ler için sağlayacağı faydaları öne koyan bir çalışma yayımladı.

Önümüzdeki dönemlerde akdedilen serbest ticaret anlaşmalarının kapsamında artık KOBİ'lere yönelik hükümlerin de yer alması bekleniyor. Nitekim, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı kapsamında KOBİ'ler önemli bir gündem maddesini oluşturuyor. Avrupa Birliği'nin ilk defa üçüncü bir ülke ile imzalayacağı serbest ticaret anlaşmasında KOBİ'lere ilişkin bir bölüm eklemesi dikkat çekiyor.

Ülkeler arasındaki ticaretin en kolay ortamda gerçekleşmesini ve gelişmesini amaçlayan bu anlaşmaların sayılarının hızla artması, ticareti kolaylaştırmayı hedeflemekle beraber, birçok anlaşma hükümlerinin yükümlülükleri de beraber getirdiği yadsınamaz. Bu açıdan ilgili şirket ve KOBİ'lerin, anlaşmaların getirdiği mevzuatı çok iyi takip etmeleri gerektiğinin altını bir kez daha çizmek isteriz. ■